

Zbigniew Kopański¹, Krystyna Florek-Tarczoń²

¹Wydział Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

²Instytut Ochrony Zdrowia, Zakład Pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie

Konceptcje cierpienia w poglądach studentów pielęgniarstwa

The concepts of suffering in nursing students' opinion

Adres do korespondencji:

mgr piel. Krystyna Florek-Tarczoń
 Instytut Ochrony Zdrowia
 Zakład Pielęgniarstwa PWSZ
 w Tarnowie
 ul Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów
 tel.: (0 14) 633 15 16
 e-mail: krystyna.florek3
 @neostrada.pl

STRESZCZENIE

Wstęp. Aktualne przemiany społeczne mają wpływ na kształtowanie postaw studentów kierunku pielęgniarstwa wobec rzeczywistości cierpienia. W przyszłości to oni będą sprawować profesjonalną opiekę nad osobami cierpiącymi i nieuleczalnie chorymi.

Cel pracy. Waga problemu skłoniła autorów do podjęcia badań, których celem jest poznanie wpływu studiowania na stosunek studentów do cierpienia, wyrażający się w określaniu przez nich własnych poglądów na konceptcje dotyczące tego problemu.

Materiał i metody. Prospektywnymi badaniami psychologicznymi objęto 43 studentów I roku, 39 studentów II roku, 70 studentów III roku – razem 152 studentów kierunku pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie (studia licencjackie). Badania zostały przeprowadzone w latach 2006–2007. Wszyscy studenci byli poddani identycznym badaniom psychologicznym opartym na Kwestionariuszu Postaw Wobec Cierpienia opracowanym przez pracowników Katedry Psychologii Państwowej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Wyniki. W badaniach wykazano, że studenci I, II i III roku uwzględniają w koncepcji cierpienia pytanie o sens życia: I rok – 87% studentów, II rok – 82% studentów, III rok – 70%, a także aspekt wiary w poszukiwaniu sensu cierpienia (czyli znak Boży i mała cząstka Chrystusa): I rok – 74%, II rok – 48% III rok – 36% studentów. Zarówno studenci I, jak i III roku nie podkreślili w swoich koncepcjach wagi tajemnicy cierpienia. Studenci II roku bardzo wysoko, bo aż w 79%, w rangowanych pytaniach, na trzeciej pozycji uwzględnili ten bardzo ważny aspekt cierpienia.

Wnioski. Wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie, że bezpośrednie obcowanie studentów w procesie wychowania i kształcenia z rzeczywistością cierpienia człowieka modyfikuje i wpływa na ich poglądy, jednak najsilniejszy wpływ mają dotychczasowe wychowanie oraz religia.

Problemy Pielęgniarstwa 2008; 16 (4): 359–363

Słowa kluczowe: cierpienie, konceptcje, postawy

ABSTRACT

Introduction. The current social transformation has had an impact on creating the nursing students' attitude towards the reality of suffering. In the future they are perceived to realize the professional care to suffering and incurable patients.

Aim. The matter of that problem has determined the author of this publication to undertake research which main aim is to value the relation between studying and suffering in students' point of view.

Material and methods. 43 students of the first year, 39 of the second year and 70 students of third year took part in the perspective psychological examination. All students – together 152 studying in Higher Vocational School in Tarnów, Nursing Department, extramural studies. All students were exposed to the identical psychological study based on the Questionnaire of Attitude Towards Suffering which was worked out by Psychology Department PAT in Cracow.

Results. The survey showed that students of I, II and III year took into account the question of the meaning of life in the concept of suffering (87% students of I year, 82% students of II year, 70% students of III year), and furthermore the aspect of faith in searching for the sense of suffering, e.g. the sign of God and small amount of Christ (74% students of I year, 48% students of II year, 36% students of III year). Both students of I and III year did not highlight the importance of the mystery of suffering in their concepts. On the other hand, students of II year stressed out that aspect of suffering on the 3rd position.

Conclusions. The direct students' intercourse in the process of upbringing and education with the reality of man's suffering modifies and has a huge impact on their opinions, but the most powerful influence has hitherto education and religion.

Nursing Topics 2008; 16 (4): 359–363

Key words: suffering, concepts, attitude

Wstęp

Aktualne przemiany społeczne mają wpływ na kształtowanie postaw studentów kierunku pielęgniarstwa wobec rzeczywistości cierpienia. W przyszłości to właśnie oni będą sprawować profesjonalną opiekę nad osobami cierpiącymi i nieuleczalnie chorymi. Sama rzeczywistość cierpienia — jako najtrudniejszego egzystencjalnego problemu, głęboko osadzonego w istotę człowieczeństwa — jest nieodgadnioną tajemnicą nieustannie rozpatrywaną w płaszczyznach nauk interdyscyplinarnych. U podstaw cierpienia leży naruszenie dóbr, a w zależności od struktury osobowości człowieka i jego świata wartości jest przeżywane w sposób indywidualny, co rodzi pytanie o jego sens w aspekcie biologicznym, psychologiczno-etycznym, religijnym. Antropologia personalistyczna, odkrywając sens personalny cierpienia, podkreśla, że człowiek poprzez doświadczenie cierpienia zdobywa wewnętrzną dojrzałość, głębiej przeżywa własne człowieczeństwo, uczy się podstawowych cnót: opanowania, wytrwałości, cierpliwości, co w konsekwencji skłania do refleksji nad własną tymczasowością [1].

Cel

Motywy do podjęcia badań była wieloletnia praca ze studentami pielęgniarstwa oraz bezpośredni kontakt z cierpiącymi pacjentami. Zrodziło to refleksję i zainspirowało do poszukiwania odpowiedzi na pytania dotyczące rzeczywistości cierpienia, a w niej roli, jaką ono odgrywa w kształtowaniu postaw studentów pielęgniarstwa i jego wpływu na budowanie dobrych relacji z drugim człowiekiem. Celem badań było poznanie wpływu studiowania pielęgniarstwa na stosunek studentów do cierpienia, wyrażających się w określaniu przez nich własnych poglądów wobec tego problemu oraz wskazanie takich możliwości oddziaływania w toku kształcenia i wychowania, aby korzystnie wpływać na przeobrażanie się ich postaw.

Materiał i metody

Prospektywnymi badaniami psychologicznymi objęto 43 studentów I roku, 39 studentów II roku, 70 studentów III roku — razem 152 studentów kierunku pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie (studia licencjackie). Badania przeprowadzono w roku akademickim 2006/2007. Wszyscy studenci byli poddani identycznym badaniom psychologicznym opartym na Kwestionariuszu Postaw Wobec Cierpienia opracowanym przez Katedrę Psychologii PAT w Krakowie.

Wyniki

Charakterystykę grupy badawczej przedstawiono w tabeli 1.

Dominującą grupę studentów stanowią kobiety, co świadczy o pewnej predyspozycji cech osobowych płci żeńskiej do odgrywania roli opiekuńczej wobec pacjentów, w tym także ludzi cierpiących. Aby poznać poglądy studentów o cierpieniu, w ankiecie uwzględniono pytanie dotyczące definicji cierpienia oraz uporządkowania swoich poglądów w tej kwestii na 5 poziomach.

Jak wykazano w badaniach, studenci II i III roku na pierwszym miejscu określają cierpienie jako stan, w którym człowiek pyta o sens życia: II rok — 32 (82%), III rok — 70 studentów, co stanowi 100%. Studenci I roku uważają, że cierpienie to szkoła przewycięzania samego siebie — 38 (88,3%). Można sądzić, że okres studiów przybliżył ich do rzeczywistości cierpienia, pozwalając dojrzeć osobowościowo w kierunku egzystencjalnych pytań człowieka o sens cierpienia. Antropologia personalistyczna daje podstawy do rozpatrywania sensu psychologiczno-etycznego cierpienia. Uznając moralno-duchowy wymiar człowieka, można odkryć sens personalny cierpienia. Człowiek poprzez doświadczenie cierpienia fizycznego lub psychicznego, zdobywa wewnętrzną dojrzałość i głębiej przeżywa własne czło-

Tabela 1. Ogólna charakterystyka badanych
Table 1. General characteristics of the surveyed

Rok studiów	Charakterystyka badanych			Odsetek badanych		
	I rok	II rok	III rok	I rok	II rok	III rok
Wiek	19 lat — 6	21 lat — 25	21 lat — 9	14	64,1	12,9
	20 lat — 26	22 lata — 8	22 lata — 52	60,4	20,5	74,3
	21 lat — 3	23 lata — 3	23 lata — 5	7	7,6	7,1
	22 lata — 6	24 lata — 2	24 lata — 2	14	5,2	2,9
	23 lata — 1	28 lat — 1	28 lat — 1	2,3	2,6	1,4
	29 lat — 1		30 lat — 1	2,3		1,4
Płeć	K — 40	K — 37	K — 68	93	95	97
	M — 3	M — 2	M — 2	7	5	3
Pochodzenie:						
— inteligenckie	9	8	28	21	20,5	40
— robotnicze	18	18	21	41,8	46,1	30
— robotniczo- -chłopskie	11	6	12	25,6	15,4	17,1
— chłopskie	5	7	9	11,6	18	12,9

Tabela 2. Definicja cierpienia z uwzględnieniem rang
Table 2. Definition of suffering (taking into consideration levels)

Ranga	I	II	III	IV	V
Rok I	Szkoła przezwycięzania samego siebie — 38 (88,3%)	Stan, w którym pytamy o sens życia — 36 (83,7%)	Mała część cierpienia Chrystusa — 32 (74,4%)	Szkoła życia — 31 (72%)	Dar Boga — 24 (55,8%)
Rok II	Stan, w którym pytamy o sens życia — 32 (82%)	Szkoła przezwycięzania samego siebie — 31 (79,%)	Tajemnica — 27 (69%)	Szkoła życia — 24 (61,5%)	Znak Boży i mała część cierpienia Chrystusa — 19 (48,7%)
Rok III	Stan, w którym pytamy o sens życia — 70 (100%)	Szkoła przezwycięzania samego siebie — 57 (81,4%)	Szkoła życia — 49 (70%)	Mała część cierpienia Chrystusa — 36 (51,4%)	Znak Boży — 29 (41,4%)

wieczeństwo. To właśnie cierpienie sprzyja procesom pogłębiania moralno-duchowego, będąc najstarszą szkołą samorealizacji człowieka [1].

W wynikach badań wskazano, że studenci I roku na 3. pozycji uwzględniają pogląd, że cierpienie to mała część cierpienia Chrystusa — 32 (74,4%) ankietowanych, a na 5. pozycji — że to dar Boga 24 (55,8%) ankietowanych. Studenci II roku na 5 pozycji w rangowanym pytaniu uwzględnili religijny aspekt cierpienia, gdzie na równorzędnym poziomie określili, że cierpienie to znak Boży i mała część cierpienia Chrystusa

— 18 (48,7%). Studenci III roku uwzględniają również wyraźnie aspekt religijny sensu cierpienia, wyrażając swój pogląd, że cierpienie to mała część cierpienia Chrystusa (na 4. pozycji) — 36 (51,4%); na 5. pozycji — cierpienie to znak Boży — 29 ankietowanych (41,4%) (tab. 2). Cierpienie jest niezgłębianą tajemnicą [2]. W pytaniach rangowanych dotyczących definicji cierpienia tylko studenci II roku na 3. pozycji odnieśli się do tegoż, jako tajemnicy — 27 ankietowanych (69%). Studenci pielęgniarstwa wyraźnie cechują się w swych poglądach religijnością wynikającą z do-

Tabela 3. Aktualne nastawienie do cierpienia
Table 3. Present attitude to suffering

Nastawienie do cierpienia	I rok		II rok		III rok	
	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych
Doświadczam aktualnie cierpienia (problemy osobiste, samotność, stany depresyjne)	3	6,9	2	5,1	8	11,4
Raczej akceptuję cierpienie	12	27,9	8	20,5	10	14
Akceptuję z przekonaniem	9	20,9	8	20,5	10	14
Odkładam refleksje na później	43	100	2	5,1	8	11,4
Obawiam się cierpienia	15	34,8	15	38,4	30	42,8
Za wszelką cenę unikam	4	9,3	2	5,1	4	5,7
Inne — nie akceptuję	–	–	2	5,1	–	–

tychczasowego wychowania, co ma ogromne znaczenie w budowaniu wrażliwości wobec ludzi cierpiących. Ogólne nastawienie do cierpienia łączy się z koncepcją tego stanu, jaką każdy człowiek w sobie kształtuje. Jest ona również składową postawy, którą można zdefiniować jako strukturę świadomościową, motywującą ustosunkowanie się człowieka do rzeczywistości [3]. Chodzi o względnie trwałą strukturę procesów poznawczych, emocjonalnych i tendencji do zachowań, w której wyraża się określony stosunek wobec danego przedmiotu [4]. W analizach cierpienia spotyka się rozmaite próby typologizacji postaw ludzkich wobec niego. Według ks. prof. Makselona można wyróżnić postawę aktywnej akceptacji, iluzoryczną i nadziei [5].

Postawę studentów wobec cierpienia przedstawiono w tabeli 3.

Analizując wyniki badań, można stwierdzić, że studenci I roku całkowicie odkładają refleksję o cierpieniu na później. Natomiast 2 studentów II roku (5,1%) oraz 8 studentów III roku (11,4%) odkłada zagadnienie cierpienia na później. Studenci II roku w niewielkim procencie (5,1%) nie akceptują cierpienia. Studenci I i III roku nie wykazują braku akceptacji cierpienia.

Większość studentów przejawia postawę akceptacji aktywnej cierpienia, tj. z przekonaniem, które u studentów III roku nieznacznie maleje: I rok — 20,9%, II rok — 20,5%, III rok — 14%.

Podobnie kształtują się postawy akceptacji wobec cierpienia, jednak z tendencją malejącą w stosunku do lat kształcenia: I rok — 27,9%, II rok — 20,5%, III rok — 14%. Im dłuższy proces kształcenia, tym wyższy pro-

cent studentów obawia się cierpienia: I rok — 34,8%, II rok — 38,4%, III rok — 42,8% (tab. 3).

W wynikach badań wskazano, że studenci I roku częściej unikają za wszelką cenę cierpienia — 9,3% niż studenci III roku — 5,7%. Częstość rozmów o cierpieniu oraz to, w jaki sposób studenci rozmawiają o cierpieniu, przedstawiono w tabelach 4 i 5.

Studenci często rozmawiają o cierpieniu i im są na wyższym stopniu kształcenia, tym częściej rozmawiają o tym zagadnieniu: I rok — 41,8%, III rok — 62,8% (tab. 4).

W wynikach badań wykazano, że proces kształcenia wpływa na otwartość rozmów o cierpieniu: I rok — 72%, III rok — 81,4% studentów. Największy procent unikania rozmów wykazano w grupie studentów II roku — 35,8% (porównując: I rok — 2,3%, a III rok — 8,5%) (tab. 5).

Wnioski

Z przeprowadzonego badania wynika, że postawy wobec cierpienia u studentów kierunku pielęgniarstwa ewaluują wraz z zaawansowaniem procesu kształcenia.

1. Bezpośrednie obcowanie studentów w procesie wychowania i kształcenia z rzeczywistością cierpienia człowieka oczywiście wpływa na ich poglądy, ale najsilniejszy wpływ ma dotychczasowe wychowanie oraz religia.
2. Niepokojącym zjawiskiem jest zmniejszenie się postaw akceptacji cierpienia u studentów III roku, co sugeruje niewystarczające dowartościowanie tego zagadnienia w procesie wychowania i kształcenia podczas studiowania.

Tabela 4. Częstość rozmów o cierpieniu**Table 4. Frequency of discussions on suffering**

Częstość rozmów	I rok		II rok		III rok	
	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych
Bardzo często	2	4,6	4	10,2	4	5,7
Często	18	41,9	23	59	44	62,8
Rzadko	20	46,5	10	25,6	16	22,9
Bardzo rzadko	3	7	1	2,6	6	8,6
Nigdy	–	–	1	2,6	–	–

Tabela 5. W jaki sposób studenci rozmawiają o cierpieniu**Table 5. How students discuss the problem of suffering**

Sposób rozmawiania o cierpieniu	I rok		II rok		III rok	
	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych
Otwarcie	31	72	28	71,7	57	81,4
Z pewnym zażenowaniem	10	23,2	7	17,9	7	10
Unikam rozmów	1	2,3	14	35,8	6	8,5
Jak o tabu		2,3	–	–	1	1,4

- Należy zwrócić większą uwagę na kształtowanie postaw akceptacji wobec cierpienia własnego i innych przez wszystkie lata studiów, tak aby rozumienie siebie i drugiego człowieka w sytuacji cierpienia rodziło szacunek i wrażliwość na wartości współczesnie tak bardzo zagrożone.
- Kształtowanie u studentów postaw akceptacji wobec cierpienia własnego i innych spowoduje w przyszłości zmniejszenie dystansu i klimatu obcości w relacjach pielęgniarka–pacjent.

Piśmiennictwo

- Kowalczyk S. Człowiek istota cierpiąca. *Pielęgniarstwo* 2000; 1998, 5 (40): 8.
- Jan Paweł II. List Apostolski *Salvifici Doloris*. O chrześcijańskim sensie cierpienia. 11 II 1984; 5.
- Makselon J. Przedmiotowy aspekt postaw wobec śmierci. *Analecta Cracoviensia* 1984; 16: 360.
- Mika S. *Psychologia społeczna dla nauczycieli*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998; 116.
- Makselon J. Postawy wobec cierpienia. *Encyklopedia bioetyki*. Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne; Radom 2005; 91.